

Spectrum

Portret uit ijdelheid

4/5

Portret van Bram Batelaan.

foto Sylvie Overheul

S. OVERHEUL '14

2/3 Het wordt steeds stiller op de markt **5/6** Normaal gaat voor het laatst Oerend Hard **8/9** Bewaker van Van Goghs erfenis **10/11** Imamschool tegen extremisme

Niets dan IJDELHEID

We zijn gek op onszelf. En bang dat we vergeten worden. Een fraai portret stoomt ons klaar voor de eeuwigheid. Een nieuwe hype.

door **Martin Hermens**

Pure ijdelheid. Portretschilder Sylvie Overheul hoeft niet lang na te denken over de vraag waarom mensen zich zo graag laten vereeuwigen op het canvas. En die ijdelheid, waar schuwt ze met een gulle lach, zit in ons allemaal.

„Ik maak vaak mee dat mensen die voor mij poseren, vinden dat ze niet ijdel zijn”, vertelt ze. „Maar tijdens het schilderen krijg ik dan toch regelmatig opmerkingen in de geest van ‘je maakt me toch niet te dik, hè’. Mensen vinden het prettig als een portret lijkt. Ik idealiseer ze lichtjes; dat is zo gegroeid. Ik ga op zoek naar de beste kant van mensen. Dat vinden ze prachtig. Dat snap ik: zelf zou ik ook op m’n allerbest op een schilderij willen staan.”

De portretkunst in ons land zit stevig in de lift. Zo’n drieduizend kunstenaars, professionals en amateurs, bieden zich aan als makers. Er zijn serieuze plannen voor een nationaal portretmuseum. En na de zomervakantie begint de strijd om de allereerste Nederlandse Portretprijs. De uitreiking daarvan staat voor 2016 gepland.

Waar al die aandacht ineens vandaan komt? „Dat kan samenhangen met de groeiende belangstelling voor de geschiedenis van Nederland”, noemt Saskia Koppelaar, voorzitter van Stichting De Nederlandse Portretprijs, als mogelijke reden. „Daardoor ontstaat ook meer interesse in de oude kunsten. Nederlandse schilders hebben veel met portretkunst gedaan. Ook televisieprogramma’s als *Sterren op het doek* en de grote expositie van schuttersstukken in De Hermitage in Amsterdam helpen. Die groeiende belangstelling voor portretten in Nederland heeft veel weg van een hype.”

Koppelaar merkt dat in de praktijk. Ze is de baas van het bedrijf Portret in Opdracht. „Er worden steeds meer opdrachten gegeven voor het laten maken van een portret. Een portret is een mooi cadeau. Als het goed gemaakt is, kan het een paar honderd jaar in de familie blijven. Mensen houden van traditie, hebben behoefte aan iets blijvends. Alles gaat veel te snel tegenwoordig; we willen iets dat ze langere tijd kunnen vasthouden, zijn bang dat we vergeten worden.”

Een ander voorbeeld: haar man Frans Koppelaar is portretschilder van beroep. Aan werk geen gebrek. „Ik zou het liefst een portret van mezelf van zijn hand willen hebben”, legt ze uit. „Maar daarvoor heeft hij geen tijd; hij heeft het te druk met andere opdrachten. Ik ben al wel een aantal keren vastgelegd door andere schilders. Maar dat is wat anders dan echt voor iemand poseren.”

Bij Sylvie Overheul in Rotterdam kloppen vooral veel advocaten aan om zich te laten vereeuwigen. „Blijkbaar vinden ze mijn werk mooi. Waarom? Dat is een goede vraag. Het zijn in elk geval mensen die iets meer geld te besteden hebben. Voor een portret van 50 bij 60 centimeter betaal je bij mij gemiddeld 2.000 euro. Dat is veel geld, niet iedereen kan dat

Portret van Margot Rijven, als eigentijdse versie van *Het meisje met de parel*. foto Sylvie Overheul

Het meisje met de parel van Johannes Vermeer, te zien in Het Mauritshuis. foto Mauritshuis

cultuur

Een goed gemaakt portret kan een paar honderd jaar in de familie blijven

Saskia Koppelaar, Portret in Opdracht

opbrengen. Maar als mensen echt graag een portret van mijn hand willen, zoek ik mee naar oplossingen om het betaalbaar te houden.”

Ook Overheul signaleert een toenemende vraag naar portretten. „Het mag weer: realistische schilderijen”, zegt ze. „In de jaren zestig van de vorige eeuw is de realistische schilderkunst dood verklaard. Het moest allemaal conceptueel worden. Toen ik begin jaren negentig studeerde aan de kunstacademie in Rotterdam, leefde dat gevoel nog steeds. Er is een lange weg te gaan, hoor: het pure realisme heeft het in de kunstwereld moeilijk. Een schilderij, dus ook een portret, moet meer zijn dan een mooi plaatje. Je moet als schilder je onderwerp stileren of abstraheren.”

Dat laatste, abstract maken, is lastig bij portretkunst, want opdrachtgevers willen vooral herkenbaar zijn. „Belangrijker vind ik dat het eindresultaat getuigt van vakmanschap”, voegt Saskia Koppelaar daaraan toe. „Dan gaat het om zaken als lichtinval en dergelijke. Maar ook om de gezichtsuitdrukking. Daaraan kun je zien hoe een schilder naar het model heeft gekeken. Laat vier kunstenaars dezelfde persoon afbeelden en je krijgt vier verschillende portretten. Dat is het mooie van deze kunstvorm: die draait om de communicatie tussen de schilder en zijn onderwerp.”

De Duitser Thomas Ganter kan daarover meepraten. Sinds hij vorig jaar in Londen de prestigieuze BP Portrait Award won, ziet ook hij het aantal opdrachten stijgen. „Een portret hoeft niet per se realistisch te zijn”, stelt hij. „De kwaliteit ervan hangt af van de geloofwaardigheid. Een portret moet vooral eerlijk zijn en het karakter van de afgebeelde persoon laten zien. Ik ben nieuwsgierig naar de mens die voor mij poseert; ik wil alles weten van zijn le-

ven. Op die manier zoek ik naar de authenticiteit van de geportretteerde. Dat vind ik een van de moeilijkste elementen van deze kunstvorm.” De overvloed aan met de smartphone gemaakte selfies beschouwt Ganter niet als portretkunst. „Ik zie ze meer als het vastleggen van een bepaalde situatie. Selfies zijn wél het bewijs dat mensen nadrukkelijk geïnteresseerd zijn in afbeeldingen van zichzelf. We leven in een wereld die gemanipuleerd wordt door beeld. Met een selfie proberen mensen een gevoel vast te leggen. In die zin is het een vorm van zelfreflectie. Dat kan een portret ook hebben.” Topfotograaf Koos Breukel nam twee jaar geleden het initiatief voor het opzetten van een portretmuseum in Nederland, naar het voorbeeld van de National Portrait Gallery in hartje Londen. Fotografie, schilder- en beeldhouwkunst zouden er moeten samenkomen. Zijn woordvoerder laat weten dat het plan nog altijd op tafel ligt, maar dat de uitvoering ervan ingewikkelder is dan aanvankelijk gedacht. Het bijeen sprokkelen van geld blijft lastig. Moeilijker is het vinden van een geschikt gebouw. „Maar we maken voorzichtige vorderingen”, verzekert de woordvoerder.

Saskia Koppelaar kent het initiatief van Breukel. „Het lukt nog niet zo goed. Als we als stichting daarbij kunnen helpen, doen we dat graag. Maar het wordt een hele klus”, weet ze. „Destijds was het idee om in het Nationaal Historisch Museum een afdeling portretkunst op te nemen. Dat museum is er helaas niet gekomen. De tijd moet er rijp voor zijn, de maatschappij heeft tijd nodig om te ontdekken hoe belangrijk zo’n portretmuseum kan zijn.”

reageren?
spectrum@depersdienst.nl

Titus aan de leenaar van Rembrandt.
foto Museum Boijmans Van Beuningen

PORTRETKUNST IN NEDERLAND

Wie de tentoonstelling *Late Rembrandt* in het Rijksmuseum bezoekt, wordt in de eerste zaal van alle kanten geconfronteerd met zelfportretten. Je voelt je er letterlijk biespied door de man die in de zeventiende eeuw furore maakte met portretkunst. Rembrandt is niet de enige portretmeester van Hollandse bodem. Ook Ferdinand Bol, Jan van Eyck, Frans Hals en Vincent van Gogh hebben fraaie voorbeelden nagelaten.

Portretkunst bestaat al bijna zolang de mens afbeeldingen maakt. Maar pas in de bloeiperiode van het Romeinse Rijk ontstaat vraag naar realistische portretten. Die zijn vaak bedoeld om de eigen status te bewieroken. In de 4e eeuw na Christus verliest de zelfverheerlijking terrein om te worden herontdekt in de late middeleeuwen. Het vroegst bekende geschilderde zelfportret is dat van de Fransman Jean Fouquet uit 1450. Leonardo da Vinci's *Mona Lisa* geldt wereldwijd als het meest beroemde portret.

Het zijn vooral koningen, pausen en rijkelui die zich laten vereeuwigen. Met de komst van de fotografie komt de portretkunst voor meer mensen binnen handbereik. Nederlanders als Anton Corbijn en Erwin Olaf behoren op dat terrein tot de internationale toppers.